

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi római kath. irodalmi társulat heti közlönye.

Megjelenik minden szombaton. — A társulat minden rendű tagjai a lapot tagdíjaikért kapják. — Nemtagok részére előfizetési díj: egészévre 4 frt, félévre 2 frt, negyedévre 1 frt

Ugy a lap szellemi részét illető cikkek, mint az előfizetési pénzek a „Közművelődés“ szerkesztőségének Gyulafehérvárra a várba küldendők.

Halottak megégetése.*)

A halottak elégetésének eszméje, mely e tized első felében az elméket csaknem általánosan foglalkodtatta, újból felszínre hozatott a mi édes magyar hazánk fővárosi orvosi egylete által.**) A facultativ halottégetés mellett buzognak azok érdekében, kik testöket tüzre szánják, még mielőtt Isten az örök tüzre ítelné őket.

Ezen új halott eltakarítási módra vonatkozólag nézetemet e lapok m. tiszt. olvasói előtt elmondom annál inkább, mert hazánkban is ez eszmének sok barátja van, miután minden hóbortnak nálunk rendszeren elég követője szokott lenni. Egy időben a halottak elégetésének eszméje hazánkban is a civilisatio egyik vívmányakép ajálattott és magasztaltatott; sőt pártolói ügybuzgalmokban annyira mentek, hogy községről községre vándorló ügynökeik által panorámákban érzékitve csábítólag mutogatták a népnek a halottégetés czélszerűségét. S ha csakugyan a facultativ halottégetés eszméje törvényerőre emeltetnék, bizonyára elegenden találkozónának, kik a már nem új találmányt alig kifogásolnák, sőt ujjongva fogadnák. Ugy is kell! Hátra nem maradhatunk; s ha a külföldet nem vagyunk képesek követni abban, mi javunkra és megszilárdulásunkra válnék, legalább a comikumban lépést kell tartani példányul a liberalis Svájcot és Olaszországot szemünk előtt lebegtetve. Aztán önelégülten elmondhatjuk: valóban civilisáltak vagyunk!

*) Ezen kis értekezést Rajner Lajos cikksorozata nyomán dolgoztam ki, mely a „Magy. Sion“ közelebbi évfolyamában „A hullaégetésről“ czim alatt látott napvilágot. Továbbá felhasználtam „Az eltemetetés- és hullaégetésről“ irt cikket Burger Ignácztól.

***) Lásd „Magy. Állam“ 1881. 3 számát.

A halottak elégetésének eszméje teljesen beillik azon keretbe, mely korunk művelődési irányzatát körvonalozza. Keresztényellenes elemek azt vélik, hogy a facultativ halottégetés gyakorlatának törvényes behozatala az egyháznak halálos dőfést fog adni. A vallás vigasztát és áldásait az emberi élet legfontosabb jeleneteinél mellőztetni kívánván: szükség merült fel, hogy azok merő polgári ténykedések által pótoltsanak. De ezáltal megfosztatik az élet fenséges poesisétől, mely annak valódi becsét és értéket kölcsönöz. Igazán jól mondja egy bölcsész: „az ész sziv nélkül rideggé teszi az embert.“

A materialismus, mely nem ismer más valót az anyagon kívül, mindenütt érvényre emelkedett. Polypkarjait a társadalom minden rétegébe eljuttatta. Ennek következménye, hogy az anyag a szellemet elfojtja. A lélek, mint az anyagtól különvált, önálló lényeg, szerintök már nem is létezik. Csak halljuk mit mond az anyagba egészen belemerült tudós Büchner: „Az embernek nem áll jogában magát magasabb lénynek tekinteni; mindavval a mi él neki is egyenlő eredete és vége van. Az állatokat cselekvésökben megfontolás vezérli; a szellemi processus, mely által ez történik, teljesen ugyanaz mint az embernél, habár ítélőtehetségök gyengébb . . . Mindaz, a mit az emberi szellem önállóságáról beszélnek, teljesen értéknélküli mesebeszéd.“ Ezt mondja Kraft és Stoff czimü műve 262 és 122-ik lapján.

No ha így állana a dolog, akkor a világ minden philosophusa nem ér egy fagarast; a legnagyobb tévedésben ők voltak s vittek magok után másokat; míg Büchner és társai az álarcot rólok le nem ránták. Már a mennyi bölcsészeti és vallási munka van, azzal mind fűszert és növénymagot lehet csomagolni, hogy hasznot hajtsanak; mert ez az anyag rendeltetése.

A hol nincs szellem, ott a halál nem a lélek és test elválása, hanem a testnek elemeire való felbomlása; ott nincs hit egy jövő életben; ott nincs remény, nincs feltámadás; ott a testtel az egész ember elvész és vele minden czim, mely az élettelen test iránt kegyeletet és tiszteletet parancsolna. Az ily halál után csak egy kötelesség marad fenn az élők részére: életöket s egészségeköt biztosítani a halotti testből fejlődő hullaméreg ellen. Az ily halál után a temetés nem egyéb, Dr. Elischer Gyula szerint „mint testünk alkatrészei szétbontásának megindítása, mi azáltal történik, hogy az élelyithető részek elégnék, a többiek visszatérnek a földbe vagy a levegőbe. Minél olcsóbban, minél gyorsabban s minél kevesebb ártalmas anyag kifejlődésével történik ez, annál inkább elértük célunkat.“ Eddig a mi magyar bölcsünk.

Ezen gondolkodásmód szülte vagy jobban mondva felélesztette rég elfeledett sirjából a halottak megégetését; mert hiszen ezt a tudományt a pogány népek ismerték és gyakorolták; gyakorolják ma napság is sok helytt. Oh ha ezek tudnák, hogy az ők halott eltakarítási szertartásaiknak a nyugati fejek közt mily buzgó magasztalói, sőt követői is akadtak, a mennyi csillag-, kígyó-, krokodil-, salámander- stb. rend van, mind ide küldenék, vállaikra, térdeikre, könyökeikre, lyuggatott orraikra és ajkaiakra illesztenék oly pietással, mely felérne az imádással.

S valóban, ha a halottak eltakarításánál semmi más tekintet nem volna irányadó, mint az, hogy a tetoszlásnak indult test mielébb befejezze e folyamatot s visszaadassék a földnek; ha az emberi test holta után semmiben sem különböznék a dögtől, mely ragályos gerjeivel megmételjezi a levegőt: alig találnék okot a felszólalásra, sőt örömmel üdvözléném az eszmét, mint oly expedienst, mely sok esetlenség megszüntetésére alkalmasnak ajálkozik.

De egy pillanatig sem kételkedem kijelenteni, miszerint a tulajdonképi ok új eltakarítási mód felélesztésére nem a közegészségügy; nem is a nemzetgazdászatanban, hanem egyedül az elkereszténytelenedés szellemében keresendő; miszerint a keresztény szokások lassankinti elhagyásával a kereszténység utolsó emléke is eltöröltessék. S ez készzet felszólalásra.

Korunk szelleme nagy léptekkel halad a barbarág felé; mert ugyanis az igazi műveltség nem áll bizonyos conventionalis szabályok megtartásában —

a kutya is igen szépen megtanul apportírozni, sem a testmozgás ügyességében; mert akkor a gladiátorok, tornamesterek, balett- és kötél tánzosok képeznek az emberiség legműveltebb osztályát; de még csupán az ismeretek bőségében és sokoldalúságában sem; mert akkor a legtanultabb embernek kellene mindig a legjobbnak és legerkölcösebbnek lenni; pedig tudjuk, hogy nem úgy van igen sokszor.

A tudomány fegyver az ember kezében, melylyel ép úgy katonáskodhatik az Isten, mint az ördög szolgálatában; eszköz, melylyel az igazságot — az életnek egyik főczélját ép úgy felderitheti, mint eltitkolhatja; eszköz, melylyel elveit finomithatja, de mely annál veszélyesebbé válhatik az erkölcsre, mentől több módot talál az ártatlanság elejtésére; eszköz, melylyel a megélhetést, maguk s embertársaink boldogságát élémozdithatjuk; de egyszersmind eszköz, melylyel a törvényt kijátszva, azt alá áshatjuk. Az igazi műveltség a szív nemességében, az erkölcsök tisztaságában áll. Ily műveltségre nem egyedül a tudomány, hanem a vallás képesíti az embert. Az emberi ismeret csak megközelíti az igazságot, teljesen ki nem meriti; a féligazság olyan mint a félig érett gyümölcs; csak úgy élvezhető veszély nélkül, ha a teljes érettséghez megkivantató czukoranyagot a keresztény elvek szolgáltatják.

S azért minden támadás, mely azok ellen intéz-tetik, végső következményében a közműveltséget, civilisatiót ássa alá. Midőn tehát a halottégetés ellen szólok, azt a keresztény műveltség nevében teszem.

Dr Elischer egy régebbi röpiratában czimképül egy ujmódi temetést rajzoltatott. A kemencze épen most fogadja be a neki szánt zsákmányt fakoporóban. A kemencze torkolata felett emelvényen helyet foglal egy protestáns pásztor, beszédet tartva a két felől elhelyezkedett gyászkisérethez. Bizonynyal a modern haladás e vivmányáról beszél, mely tehetségessé teszi, hogy halottjaink a feloszlás borzalmas folyamatától — a rothadástól megmentessenek s részeik az anyatermészetnek mentől hamarább visszaszolgáltassanak!

Valóban megragadó eszme! Mennyi vigasz a siránczó szülők, gyermekek, rokonok, a zokogó ara részére! Meghalt, de meg nem semmisült csak hamuvá égettettet. Sőt mily közel fekszik a remény, hogy a gyászoló ara meghalt jegyesének szívet már a jövő nyáron vérpiros róza alakjában keblére tüzheti. Csak egy kis phantasia kell hozzá, s a dologban sincs semmi nehézség.

A halottégető-gyár magas kéménjén a testrészek visszavezettetnek a légbe, honnan eső, hó vagy harmat alakjában leszáll a földre; s miért ne szivatnék fel ép egy rózsátó által? a feloszlott szív elemei miért ne vezetnének egy feselő bimbó szirmaiba? e bimbó miért ne jutna a kedves kezébe? Vagy a maroknyi hamu, a fenmaradt csont rész mily jól fogja találni magát egy modern hamvederben a busongó delnő pipere asztalán a lilionaise, rizpor arczfesték, hajkenőcs s egyéb szépítő szerek között! . . .

Az ember testből és lélekből áll. Az isteni szikra — a lélek — teszi az embert oly tiszteletreméltóvá. Az ember e méltósága vele született, melytől a társadalom őt jogosan meg nem foszthatja. Ez okból kárhozatos a rabszolga kereskedés, s ezért követel tiszteletet az egyház az ember teste iránt, mely a szentlélek temploma.

Midőn a testtől a lélek elválik, a test életlenül marad hátra. Kérdés hát: a) lehet-e különbséget tenni az emberi test s más állati hulla közt? b) melyik eltakarítási mód: az elásás vagy elégetés-e meggyeőbb az emberi természettel s így ajálhatóbb? A feleletek következnek.

(Folyt. köv.)

A csikmegyei papság emlékirata.

(Vége.)

Nagyméltóságu miniszter ur! Fájdalmas szívvel kell érintenünk, hogy e harmadik veszélyes eszköz Csikmegyében találtatott fel, mely minthogy épen most divatszerű, mindig könnyen található ürügy-czimek alatt, országszerte — a haza és vallásosság beláthatlan kárára — jókedvű utánzókra találhat annál is inkább, mert a terv a kor izlése szerint ügyesen is, ravaszul is, jól is van kigondolva. A kitüzött cél, ha egyelőre nem is, de legalább egy részben elérhetésre s az ügyfelek-nél elismerésre is számíthat.

Azonban nem czélunk, Nagyméltóságu Miniszter ur! egyáltalán Csikmegye közíg. bizottságával szemben tiszteletlenül szót emelni; azt sem kérdezzük ezuttal: honnan meríti a tisztelt bizottság a jogot, melylyel a lelkiismeret- és vallásgyakoroltatásának szabadságát önkényüleg bilincsekbe verhetni hivatottnak érzi magát, s melylyel a szülők gyermekeik valláserkölcsös nevelésére — irányuló elvitázhatlan természetes jogát egy vonással kitörölhetni véli? Egyedül csak annak kimutatására szoritkozunk, hogy az érdemes bizottság indokai, melyek alapján a tanoncokat, a tanév nagy részén át, sőt localis viszonyaink tekintetbevételével, egész éven keresztül a templomlátogatásától minden kivétel nélkül eltilthatni hiszi: semmikép nem állják ki a helyesen gondolkodók és igazságból élők tapasztalásain alapuló birálatait. — És hogy ezen intézkedés, ha állandósíttatnék: a vallás erkölcsi élet megrontását, szeretett nemzetünk s édes hazánk alásülyedését s végromlását vonná maga után, — mert egy rettenetes nemzedék neveltetnék fel az ő terhére.

Elhisszük, hogy a közíg. bizottságot jó szándék és nem ellenszenv vezérelte ezen határozata meghozásában, gondolván, miszerint tanonczaink az iskolai vallásbeli oktatással beérhetik, s vallásos honfiak — és leányokká fejlődhetnek. E föltevés azonban nagyon hibás. Mert iskola templom nélkül annyi miat czélt kitüzni s annak elérését várni az arra alkalmas eszközök fölhasználása nélkül. Iskola templom nélkül, — ágról szakadt árva gyermek. Ezért történt, hogy a kereszténység első századaiban, egy később is először templomok építették s úgy körülöttük iskolák; meggyőződven arról, hogy csak az isteni félelem által lehet és állhat fel mindaz, mi az embernek emberi, a társadalomnak társadalmi méltóságot ad. Tagadhatlan tehát, hogy a templomlátogatás fontos és kimaradhatlan conditio sine qua non-ja a valláserkölcsös élet ápolásának ugyanyira, hogy a ki annak eltiltásával akarna nevelni; az nevelhet bárminek is, de nem az Isten, nem a haza, nem a nemzet számára! Erre vonatkozólag méltán hangoztatja több jeles paedagog: „Ima nélkül gyarló emberi mű minden nevelés.“ Az imának elkülönített szent helye pedig a templom, mert erről mondja az Üdvözítő: az én házam az imádság háza; következésképp, ki enélkül akar nevelni: gyarló emberi művet végez.

Az ez értelemben vett gyarló mű, nem egy a napias közfelfogással; nem mert az végeredményében kiszámíthatlan erkölcsi csapást mérne egysesekre, ugy az egész társadalomra. Vagyis annak eltiltása, minek lelki élvezetéhez joga van mindenkinek, — eltiltása volna azon édes lelki vigasztalódásnak, melyet tiszta valóságban csakis az Isten háza nyujthat. Itt érzi a szegény ember lelke a sehol föl nem található égi gyönyört, örömet és megelegetést. „Laetatus sum in his, quae dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus . . . Non est hic aliud, nisi domus Dei et porta coeli.“ . . . — Itt bár merse fordítja s zemeit, mindenütt a legmélyebb tiszteletre és áhítatra talál. Itt tanulja béketűrően elviselni a földi nyomor sokasodó terheit, a szív ezerfelé oszló búgondjait s a napi kenyér véres veritékkel járó beszerzésének keserves aggodalmait. Itt tanulja imádni az isteni gondviselés csodatosságát; itt érti meg a muló élet után jövő lélek halhatatlanságát. Itt minden, de minden Isten szeretetéről, jóságáról, igazságáról, irgalmáról és jutalmáról beszél ő hozzá.

Itt elfelejti a gonosz világtól szíven ütött vérző sebeket; itt tanul megbocsátani; itt érti meg, mi az alázatosság és az engedelmesség? Itt érti meg a bűntől terhelt, hogy: Omnia, quae sunt in templo, sunt motiva contritionis, modestiae et pietatis. Itt hallja a megátalkodott: Jaj annak, ki a boszuló Isten kebelébe esik!

Tiltsuk el holmi elfogadhatlan ürügyök alatt az ifjuságot a templomtól, hogy nagy korában azt jó hi-

szemmel kerülje: úgy elültottuk tőle a menny előcsarnokát, az igazi erények iskoláját és vigasztalódása szent helyét. Ha e meglesz, mit adunk azok helyett? Erre a milyen igazán, ép oly félemlítőn felel meg Chateaubriand: „rendőrséget, börtönt és hóhért.“ — Ez iszonyatos jövő tudatában szólalt fel br. Puttkammer porosz cultusminister, midőn megrendelé, hogy a kath. tanuló-ifjúság a tanórák előtt reggeli szentmisét tartozik hallgatni; az evangélikus gyermekek pedig az ő felekezeti tanítójuk által tartandó ájtatosságban résztvenni. Ugyanezen meggyőződés nyilvánul nmlgu Trefort vallás- és közoktatásügyi miniszterünk szavaiából: „Az államok jólléte, boldogsága, virágzása csak akkor érhető el, ha azok törekvései az egyházéival karöltve haladnak.“

Nem kell vala tehát ama tekintélyes testületnek felednie egy pillanatig is, hogy: „nem szabad soha nagylelkűnek, nemes szívűnek, gondosnak lenni az igazság és társadalom kárára“; erre figyelmeztet az öreg Vilmos császár is — csak nem rég mondott — tiszta igazságon sarkaló mondatával: „Mindegyiknek meg kell tenni a maga kötelességét; különösen fontos az, hogy a nép ne veszítse el vallásosságát“; — mert a vallás s iskolán alapszik a nemzetek jövője.

Ezekután hódoló mély tisztelettel esedezünk Nagyméltóságod előtt anyaszentegyházunk dicsősége, forrón szeretett édes hazánk boldogsága érdekében, hogy Csikmegye tek. közigazgatási bizottságának 1879. december 8-án 304 sz. alatt kiadott azon rendeletét, melylyel tanonczainkat nov. 15-től márczius végéig — 14 éves korukig a templomlátogatásától föltétlenül eltiltja, — mely mint főnnebb kimutattuk helytelen föltevésen alapult s így méltánytalan, következetlen, jogsértő s végeredményében állam- és vallásra nézve veszélyes, — odamódosítani méltóztatssék, miszerint az iskolába járó gyermekek templomba vezetése vagy nem vezetése — mint eddig gyakorlatban volt, — az iskolai igazgatók tapintatosságára és eszélyességére bizassék ezután is, kik okvetlenül ép úgy szívőkön viselik az ifju nemzedék testi és lelki jóllétét s előhaladását, miként a tek. közigazgatási bizottság; és mert még mindig magasabban áll a nép között az isteni kinyilatkoztatásban és anyaszentegyház intézményeiben, mint bármely közíg. bizottsági illetén színezetű gondoskodás — üdvözítő erejében való hit.

Nagyméltóságú Miniszter ur! Átalánosan ismert dolog az, hogy a kath. papság mindenütt a szeretet, a törvénytiszteletet tanítja, erkölcsökre szoktat, nem lázit, nem izgat. — És mi, mint kath. papok, a magyar nemzet és haza hű fiai hinni akarjuk, hogy Csikmegye tek. köz. bizottsága is oly elveknek hódol, melyeket becsületes férfiaknak az igazság és emberiség sugall; s mi örülni fogunk mindig, ha nemzetünk s hazánk boldogsága és anyaszentegyházunk dicsősége előmozdításában a tek. közíg. bizottsággal közreműködhetünk. Ellenben lesujtana az, ha arra kényszerítetténnék, hogy a multba kelljen nézünk, ha az igazság és vallásos érzelmek hű képét akarjuk keresni Csikban.

Egyébiránt, mint az Alcsik- és Kászon espereskerületi papság megbizottjai, alázatos kérésünk meghallgatásáért ismétellen esdekelve, hazafiai mély tiszteletünk őszinte kifejezése mellett maradunk a nagyméltóságú Miniszter urnak Csik-Csátószeg, novemberhó 1880. Alázatos szolgálai: Buzás Mihály, alesp. res, sz. mártóni plébános. Koncz István, tusnádi plébános. Ferenczi Ignác, nagykászoni plébános. Ferenczy Károly, szentkirályi plébános. Balás Antal, szentsimoni plébános és kerületi jegyző.

Czuczor Gergely hőskölteményei.

Tanulmány Dr. Fülöp Adorjántól.

(Folytatás).

Az ő képei nagyrészt nem hatnak közvetlenül, oka abban van, hogy nincsenek mindig alkalmasan választva a tárgyhoz, vagy ha ezt egy, talán nagyobb részben feltehetően, nincs eléggé szépen adva. Továbbá magával, a fo tytonosan régies meg uj színezetű nyelvvel sem tud teljesen meglepően festeni. Régies nem, mert abba a korba nem tudja magát minden tekintetben teljesen beleélni; uj sem, mert ezek merészek, s merészségök mellett sem mindig szépek.

... beléptek az éji bölgyök.

Mint juhakóiban imént rabló s favi nádba lapózott Farkasok, a konczon miglen rágoznak, azonban Hogyha setét éjben mas farkas ügetve feléjük Csörtet el a jégen: megijedten nyelni felejtük A bekapott falatot, s fogakat vicсорitanak és bár Hogy ragadó társak jó, sejtik az állati büzből, Félve lesik mégis jövetét s megfojtani készek, Mert az ihász karcsu kuvaszát közelíteni vélik: Ugy kétkedtek Borics hívei is éji tanácskozásuk Közben vendégek érkezett jelentő kiürt hangját hallván. (Aradi gyűlés 23. lap.) Ilyen ez is: „Mint cziméres nagy szarvu kócsok, mikor össze-
ütődnek

Homlokka, s egymást nyomkodják hátra viszonzva: A nyáj megrezen, s melyhez már kezdé harapni, A fütől elkapja fejét s vezetőire bámul“:

Ugy feledé viadalát a két tábor Botondot s Alkidet küzdeni hallván. (Botond. 99.)

A két hős pár harczának festésére nem alkalmaskép. Egyszerűsége mellett nagyszerű akar lenni, s mivel nagyon is keresett, némileg izetlen is lesz.

Ily megjegyzések alá több képe is jöhetne. Vannak azonban némelyek, melyek nagyon találóan festenek. Midőn az összegyűlt béketelenek Bélának magukat megadni elhatározzák:

„Mint a szendergő, ha az ég melléje lesujtott, Felriad álmából s nem tudja mihez s hová kapjon; Ugy volt Turda, midőn ezeket halotta.“

(Aradi gyűlés. 21. lap.)

Vagy, midőn a magyarok a támadó német elé megérkeznek . . . miként a Bojtos oroszának nagy göggel néztek ügyelvén,

Hol van az, ki velök karddal mérközni mereszlend.

(Augsburgi ütk. I.)

„Lantomnak figyelő hallója! Bakonyba lesújtó
Menyőket halottál-e? megismételve roboztát
Rácsap az a terepély bükk tökéjére dörögve,
Még nem akad minden fokban, s mindannyiszor ordít,
Még minden szuglyot nem jár vala arra; ropognak
Akkor az ormóknak barnás szikláit, möh-ette
Agg tölgyek, s bükkök meghangoztatva recsegnek;
Oly robozást indita sehol menydörögni tetszett
Hadnagyi hangjával Rákósnak dombjain álló
Bajnokjban.“

(Augsburgi ütk. II.)

Képei, melyeket a természetből merit, néha azál-
tal válnak érdekesebbekké, hogy a képnek megfelelő
szókat alkalmaz, azaz közvetlen érezhetők:

„Mint bércek szükiből kisipító szél dűhe hangzott
A szavak és kürtök keverék viadalma, s azonnal
Sorcsapatonként a sereg elindult. (Augsb. ütk.)

Czuczornak ha vannak is szép s jól alkalmazott
képei az ujság érd. kével nem igen hatnak. Ő külön-
ben e részben nagyon eredeti. Egy van nála, mely a
a görög mythológiából van véve s ez nála is ki van
fejzeve.

„Harczra!“

S minden részekről sebesen vágatva nyomultak:
A négy főszelek sietének üvöltve kivívni
Egykor az égig emelt és hánykodó fejü szirtet.“
Midőn a magyarok a németekkel összecsaptak.

(Augsb. ütk.)

Nyelvezete különös figyelmet érdemel. A milyen
tárgya, olyan akar lenni nyelvezete is, mindmagáé,
mind hőseié. Két költeményének tárgyát az ősi, egy-
szerűbb korból merité. Nyelvezetének is ilyennek kelle
lenni. Ez pedig nem lehetett más, mint az, mely a nép-
ajkánál, s mely emlékekben ránk maradt. Czuczor ezt
szépen használja, csak tulságig megy. Ha e tekintet-
ben talán többesket el is nézzük, de a tulmerész uji-
tások izetlenek. Nem egészen így találjuk az újabb
történeti korból vett más két tárgyu darabjában, hol
különösen „Hunyad“-ban annyira sima, minden nagyobb
erőlködéstől ment nyelvezete van, hogy összehason-
litva előbbi két darabjával bámulnunk kell. Ez állítá-
som kézzelfoghatólag, számokkal tudnám kimutatni. ha
oly nagyon szükségesnek látnám. Midőn pedig nyelve-
zete ismertetésére egyes példákat hozok fel, csak a
legjellemzőbbeket írom ki, számos voltuknál fogva
hosszadalmassá válni nem akarván.

(Vége követk.)

T Á R C Z A.

Szent Pál róm. 7.

(1879 4/11)

Hogyha szemem föl az égre tekint: elhagyva e földet
Hő szeretet szárnyán lelkem is égbe repül.

Ámde a test lefelé, a porba lehozni törekszik,
S indulatim fonalán kötni göröngyhez akar.

Most úgy érzem, hogy csak az Isten van kebelemben,
S boldoggá egyedül drága kegyelme tehet;

De jövő perczben már újból földre zuhantam,
S elvesztém ama fényt; mint ki pokolba süllyedt.

Istenem! ah szabadíts ki e bős harcztömkelegéből,
S légy Te malasztoddal lelki vezérem, atyám!

Irtár Tiel.

A várostól a várig.

(Karczolat Gyulafehérvárról).

(Folytatás).

Menekülsz délnek; hirtelen egy téren találod ma-
gad, melyről Humboldt „A puszták és sivatagok“-ban
csak azért nem emlékezett meg, mert azt hitte, hogy
Cotta „Geológiá“-jához tartozik; ez mellőzte remélvén,
hogy „A tenger“ nagyhirű szerzője tollát ezen örökíti
meg; emez pedig egy újabb afrikai expeditióra vetet-
te a vizes lepedőt. Maga a tér sincs tisztában magá-
val, teljes oro- és hydrographiai tájékozatlanságban szen-
ved. Némelykor egy egész beltenger képződik itt,
minő lehetett a Caspi tenger, mikor még összeköttetés-
ben volt az Aral tóval; ez lassankint elposványosodik,
mint Bismarkkint — a keleti kérdés; majd ürömerdő
üti föl a vízből fejet; átszöve-növe békanyál morast-
jaival; itt-ott afrikai Schottland, hol a karaván az
egyedül jártas benszülött nő vezetése nélkül feneket-
len mélységbe süllyed, ezután egyes mocsárokra foszlik
beiszapolva a belékandikáló csillag képét; pocsolyákra,
melyeket nem kerülnek: de keresnek a feszes zubbony
katonabékák, végre elkurattyolják hattuyadajukat
e béka-óvodák és fröbelkertek hidegszivü éjjeli zenérei;
hieroglipheket vés az árván maradt iszapba a napsugár-
stylusa fölcsereszlik földanyánk bőre s átveszi izzó
birodalmát Sahara, hova épen most készülődik az „x“
millió vasut, föltéve, hogy e tervet meg nem semmisíti a
samum, melynek fojtó kényét itt már alkoholmaláta-
szag helyettesíti.

A természet, ugylátszik, hadászati szempontból
terépezte így e helyet, mert nincs a föld robbanó anyag-
gal bélelt golyóján egy civilizált fölt, melynek birtok-
lásáért annyit küzdött volna ember emberrel, mint ez-
ért. Már a kelő nap első sugarát villogó fegyverek
verik vissza. Itt egy askkóros kóro fedezete alatt
lesi hőslélkü vitéze a jobb ügynek, mily bölcs hadi
taktikával lapul amott göröngy mellé bátor ellenfele
emitt a sánczban hasáról csúszza le a fényes jelvényt,
melylyel ezredéhez van gombolva egy mars fia: kikerü-
lendő célirányos elhelyezkedését egy polgár vért szom-
jazó szuronynak, melynek is boldogabb végét földbi-
ricsó mellvédve megett szorító vasmarkába egy harc-
ittas hadastyán. Amott egy legió megy, fut, rohan,
gyilkosan vágja a levegőt; emitt, két posztócsillagra
verekedett vezérének indogermán gyökről metszett,
franktöbe ójtott, uralaltaji földbe nemesített és daco-

románul magyarázott vezényszava mellett tanulja hadi mesterségét az ugynevezett legénység; ugy kell neki mért nem született bárónak, akkor tán ember számba vétetnék.

„Fussunk innen“ kiáltasz, mint a Filiszteusok, s mert eltökélt szándekod a várba jutni. vagy a sánczon átugrasz (föltéve, hogy a salto mortalehoz elég tudományod van) kiteve magodat Remus sorsának és a büntető codex x-edik paragrafusába való ütközésnek, vagy pedig bátran megretirálsz a kapu felé, visszavonulásra tetszés szerint választhatván a katonák áskálódásai által létesült római sánczok, hun-árka, avar ringek, Plevnáknak stb. labyrintheket, vagy pedig a törvényesen betelekkönyvezett utat, melynek hepe-hupáját legalább vízmértékre veszik a pocsolják.

A vitéz cselekedet olyan, mint az ásitás: ragadós. Ennyi hősiesség szemléletére bátorságod labadba száll, megtéti vele a merész fordulatot, és te bal lábadot használva tengelyül dobogó szíveddel lépsz a dobogó hidra, sőt meg is bámulod a nem új-hanem ó-kaput.

(Folyt. köv.)

Kisebb közlemények.

A „szebenmegyei rom. kath. tanítóegylet“ évi jelentése. Irta és 1880. okt. hó 27-én 28-án tartott közgyűlésen felolvasta Szász Károly egyleti jegyző.

(Folytatás).

Egyletünk munkálkodása közgyűlésben, vándor-gyűlésekben és bizottsági ülésekben összpontosult.

Tartottunk a lefolyt évben két gyűlést, egyet a központban f. é. márczius 15-én a helyb. rom. kath. főelemi tanoda helyiségében, másikat pedig f. é. május 20-án Vizaknán. Ezenkívül a bizottság is tartott 6 rendes és 2 rendkívüli gyűlést mindig a Teréz-árvaházban elnöknek lakásán.

Az egyleti tagok munkásságát következőkben tüntetjük elő:

I. Mintatanítást tartottak: I. Orelt Lajos az állami elemi iskola 3-ik osztályával a földrajzból.

2. Ullmann Venczel a belv. rom. kath. el. iskola 2-ik osztályával az olvasmány tárgyalásból.

3. Lubinszky Emma a vizaknai rom. kath. leányiskola 5. és 6-ik osztályával a természettanból.

4. Szánthó Mihály a vizaknai rom. kath. fiúiskola 2-ik osztályával a beszéd- és értelemgyakorlatokból.

5. Thomándl József a Teréz-árvaház 4-ik osztályával a számtanból.

6. Horváth Miklós a helybeli állami elemi iskola 2-ik osztályával a magyar nyelvtanból.

II. Gyakorlati előadást tartott: Ferenczy István a természettanból.

III. Felolvasást tartottak: I. Dománjancz Péter az elemi rajzitanítással.

2. Szász Károly a magándolgozatokról.

IV. Birálatot készítettek: I. Török Sándor az elemi rajzitanítás című értekezésre.

2. Orelt Lajos a magándolgozatokról című értekezésre.

V. Ellenbirálatot irt: Dománjancz Péter a Török Sándor birálatára.

Gyűléseinken a nevelés és oktatástan köréből több oly kérdést fejtegettünk, melyek a modern paedagogia alapelveit leghivebben htrdeték. Mintatanításainkat üdvös eszmecsere követte; élénk vitatkozásunk egyes kérdésekben megtanított önerőkben bizni és a közszolgálat terén biztosabban fellépni. — Rövid egy évi munkálkodásunk hatalmas rugója volt a továbbtanulásnak és az önművelés rendszeres alkalmazására serkentett és lelkesített bennünket. Birálatainkban szellemi erőinket mérlegelhettük és gyakorolhattuk magunkat társaink véleményének megítélésében is.

Jóbb közérdekű indítvány közül különösen figyelmet érdemel az, melyben indítványoztatott; hogy a népoktatási törvény illető fejezetére vonatkozólag folyamodás intéztessék a felsőbb tanhatóságokhoz az iránt, hogy az évi gyűléseken megjelenő tagtársak törvénytábla napidij és fuvarilletményben részvegyenek. — Ez indítvány a bizottsági gyűléseken többször tárgyalatott, s annak végleges eldöntése, tekintve a keresztülvitel nehézségeit a mai közgyűlésig elhalasztatott.

Egy más nevezetes indítvány volt, hogy tekintve azt, miszerint az 1877-ben a nagyméltóságú vallás- és közoktatási magy. kir. minister ur által kibocsátott új tanterv a népiskola harmadik osztályának tananyagát csak a lakhely és annak környékének megismerésére szoritotta, tekintve továbbá azt, hogy említett tananyag czélszerű feldolgozása csak akkor lehetséges, ha a tanítók maguk is részletesen és alaposan ismerik az illető vidéket. — Miután azonban még nem rendelkezünk megyénk földrajzával, indítványoztatott, hogy gyűjtés és önkénytes magán adakozás folytán tüzessék ki egy pályadij a következő munkát utaztató módszer elvei szerint legsikeresebben elkészítő tagtárs részére: „Szebenmegye földrajza, tekintettel a lakosok sajátságaira, a megyében előforduló nevezetesebb állatok, növények és feltünőbb föld- vagy kőzetnemek ismeretelésére; nemkülönbén a Nagy Szeben város és vidékének legkiválóbb történelmi eseményei és nevezeteségeire.“

Ezen valóban korszerű indítvány elfogadtatván, addig is, míg a valóban hézag-pótló munka megírására pályázatot hirdetne egyletünk, hozzáfogtunk a pályadij alapjának eszközlése végett a gyűjtéshez, melynek első eredménye 14 frt és 2 drb. arany volt. — Fogadják a lelkes aláírók e helyen is az egylet hálás köszönetét. A tisztelt közgyűlés figyelmébe pedig a legmelegebben ajánljuk a már eddig szép lendületnek indult gyűjtés szaporítását.

(Vége köv.)

Irodalom.

SULLAY.

Kivonatol ismertetés.

II. Rész.

(Folytatás.)*

Igaz-e, hogy a római pápa tévmentessége megváltoztatta az állam eddigi álláspontját az egyház irányában?

II. Tévementes pápa és egyház. Csodálatos, hogy a kik 1868-ban még azt tanították, hogy az ugynevezett episcopalis mus közötti harcznak immár alig van nyoma, már 187 $\frac{1}{2}$ -ben telekiabálták a világot, hogy az egyház VII. Gergely pápa óta teljesen megváltozott, a püspöki alkotmány teljesen megsemmisítettett, a pápai mindenhatóság által letiportatott, és hogy a tévmentességi dogma által a minden önállóságtól megfosztott és a pápának minden, még magán, társadalmi és politikai ügyekben és viszonyaikban is teljesen alávetett és feltétlen engedelmességre kárhoztatott püspökök, papok és minden rendű kath. hívők közvetlenül, a pápák pedig közvetve államveszélyesek! — Csodálatos ez annál inkább, mert ha a pápai tévmentesség ellenei becsületesen akartak volna absurd következtetésekben eljárni, úgy mindekelőtt azt kellett volna kimutatniok, hogy a tévmentességi dogma csakugyan korlátlan s úgy a püspökök és papok, mint a többi egyháztagoknak minden viszonyaira kiterjedő abszolút hatalmat ruház a római pápára, s hogy ezt az államok politikai dolgaira is kiterjeszti. A fallibilistáknak azonban a tévmentességi dogmában a kivánt achilles-sarkat még eddig felföldözni nem sikerült. Hanem igen is jóakaratu kutatásukban meggyőződhetnének arról, hogy a tévmentességnek a hit és erkölcs dolgaira matematikus pontossággal történt szorítása által, az egyeduraságnak s abszolút omnipotentiának határtalan kiterjesztése helyett, a tévmentes pápának oly áthághatlan korlátok szabattak, melyek sem a püspökségnek, sem a papságnak, sem a hiveknek, sem ezek egyetemének jogait, szabadságát és önállóságát sem a vallásban, sem a tudományban, sem a magán és családi életben, sem pedig a politikában legkevésbé sem sértik s nem is korlátozzák; és senkinek, sem az egyednek, sem a családnak, sem a társadalomnak, sem az egyháznak, sem az államnak távolról sem praejudikálhatnak; sőt ellenkezőleg a hierarchiának és minden ker. kath. népnek, az államnak és társadalomnak, a tudománynak és irodalomnak sajátos és természetes, elidegeníthetlem és törvényes jogait érintetlenül hagyják, egész terjedelmökben saját illetékes tekintélyökre bizzák és sérthetlem voltak az egész kath. világ előtt implicite szentesítik, s az emberi ész és akaratnak mérhetlem szabadságot engednek s biztosítanak.

*) Lásd a „Közm.” f. évi 3. számát.

Habár tehát napról világosabb, hogy a tévmentességi dogma szövege nem tür meg oly értelmezést, minőt arra ráerőszakolni nem átalottak, mégis, hogy szenvedélylyel ápoltt tévelyök mellett megmaradhassanak, a vatikáni zsinat egy másik, de a tévmentesség tanát nem ériutó határozatából kovácsoltak hangzatos érveket. A tévmentességi határozatot megelőző III. fejezetben ugyanis az mondatik: „Tanítjuk és nyilvánítjuk, hogy a római egyház a mi Urunk rendelkezéséből rendszerinti főnökséggel bir minden más egyházak fölött, és hogy a pápának illeten bírői hatalma, mint valóságcs püspöki, közvetlen; ennek azért mindenki, bármely szertartásu legyen, s bármilyen méltóságot viseljen, akár pásztor akár hívő, egyedenként és személyesen, valamint mindnyájan egyetemben, hierarchikus alárendeltségökből kifolyó kötelességöknél fogva, nemcsak a hit és erkölcs dolgaiban tartoznak magokat hűséges engedelmességgel alávetni, hanem egyszersmind mindenben, mi az egész világon az egyház fegyelmi és kormányzati köréhez tartozik, hogy így a római pápával való egyesség úgy a külső közösségben, mint a hitvallásban fentartassék és az egyház Krisztusnak egy nyája legyen egy főpásztor alatt.“ Ime — mondják — ebből csak világos, hogy a püspökök, papok és minden hivek a tévmentességi dogma által arra lettek kárhoztatva mindenkorra, hogy a tévmentes pápának rabszolgái, vak eszközei legyenek. — Azonban eltekintve attól, hogy maga a zsinat közvetlen követő szakaszban határozottan kinyilvánította, „hogy a legfőbb püspök ezen hatalma a rendszerinti püspöki joghatóságot nem csonkítja“, akkor volna a római pápa legfőbb egyházi hatalma korlátlan, abszolútnak mondható, s csak akkor lehetne tartani némileg az annyira rettegett veszélytől, ha önmagába minden egyházi hatalmat összpontosítana, egygyé olvasztaná, mintegy elnyelné, és pedig úgy, hogy minden püspöki hatalom, melynek szentségi oldala közvetlenül Istentől adatik, csak az ő hatalmi önkényétől függne. Ez pedig teljes lehetetetlen, mert az egyháznak dogmatikus hite szerint, melyet sem a vatikáni zsinat, sem annak decretumából kifolyó tévmentessége a pápának soha meg nem változtathat, hanem ellenkezőleg, annak tiszta megőrzésére és megerősítésére hivatva, a püspökök törvényes és teljes jogu utódai az apostoloknak, az ő hatalmuk tárgyilagosan véve azonos az apostolok által gyakorolt hatalommal; ennek kutfje pedig nem Péter teljhatalma, hanem magának Krisztusnak akarata és közvetlen meghatalmazása.

De ha a püspök szentségi hatalmukat közvetlen Krisztustól is birják, azt még sem gyakorolhatják korlátlanul az egész egyház fölött anélkül, hogy abból a legnagyobb rendtelenségnek ne származzanak, hanem kell egy legfőbb hatalomnak lennie, mely minden egyes püspök hatalmi körét körülírja, s így a rendet az egyház nagy szervezetében és kormányzatában fentartsa. Ezen legfőbb hatalomnak letéteményese pedig nem lehet, miként a Döllingerianusok állítják az összegyház,

hanem miként már az egyház ősi rendje és története a vatikáni zsinatot közvetlenül megelőző trienti sz. zsinattal egyetemben tanuskodik, Péternek e legfőbb hatalomban is törvényes utódja a tévmentes római pápa. Mert hiszem a hamisítatlan történelem bizonyítja, hogy egy olyan elsőség, egy oly legfőbb és souverain hatalom, minőt a vatikáni zsinat idézett dogmatikus határozata a római pápának tulajdonit valósággyal létezett a kath. egyházban minden időben, s hogy ezt a hatalmat sz. Péter apostol óta egészen IX. Piusig soha senki más nem bírta és gyakorolta, mint csak a törvényes római püspök. De ezt követeli maga a józan ész, és az államok böleseinek, a birodalmak hatalmasainak állam-egységi és a politikai rend, jog, igazság, törvény és szabad-alapjául elfogadott elvei és ezekre épített következtetés eljárása.

Ámbár tehát mindenki beláthatja, hogy a pápai tévmentességi dogma és az egyháznak Krisztus által biztosított függetlensége a legszebben megférnek egymással, sőt egymást szükségkép feltételezik, s így a fallibilistáknak egy hatalmas fegyver esik ki kezéből; mindazonáltal nem restek ők egy másikhoz kapni, s azzal újra kezdeni a már elvesztett küzdelmet mondván „a tévmentességi határozat nem egyéb, mint politikai sakkhuzás“ mely az államra nézve a legnagyobb mérvben veszélyes, minek kifolyása az lón, hogy az államnak meg kellett változtatnia a kath. egyház irányában eddigi barátságos (?) álláspontját. Ha igaz-e? látni fogjuk legközelebb.

(Folyt. követc.)

A napi események köréből.

— Fm. Haynald Lajos kalocsai bibornok-érsek ur a megyei elagott papok nyugdíjintézetének és a kalocsai kántortanítói nyugdíjintézetnek külön-külön 5000 frtot, összesen tehát 10,000 frtot kegyeskedett adományozni.

— A kolozsvári egyetem a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister előterjesztése folytán király ő Felsege engedélyéből „Ferencz József egyetem“ elnevezést nyert.

— A helybeli irgalmas nénék leánynöveldei intézetével kapcsolatban levő beteg-ápoldában a mult évben is számosan részesültek a jó és nemesszívü nénék jótéteményeiben. Nevezett évben ugyanis 86 személy gyógykezeltetett, kik közül 53 férfi és 33 nő volt. Vallásra nézve pedig volt: rom. kath. 48, gör. kath. 11, gör. keleti 8, reform. 14, ev. luth. 5. — Nemzetiségre nézve: magyar 51, német 10, román 19, cseh 2, morva 1, gácsországi 1, száv 1, olasz 1. — Foglalkozásra nézve: papnövendék 4, tőkepezés 1, tanuló 1, ven-

déglős 1, földművelő 3, házaló 2, háziaszony 3, kézműves 19, szolgáló 51, utas 1. — Korra nézve: 10—20 éves 21, 30—40 éves 17, 40—50 éves 17, 50—60 éves 11, 60—70 éves 8, 70—80 éves 1, 80—90 éves 1. — Meggyógyult 59, felüdült 5, és mint gyógyithatlan elbocsátott 7, meghalt 12, kezelés alatt maradt 3. Fizetés mellett volt 17, ingyen 69. — Kérjü: Isten bő áldását ezen valódi human intézet érdeműs vezetőire és tagjaira! — (Cs.)

— Fényes bál. A gyulafehérvári polgári kaszinó által a sétatéri kioszkban rendezett bál e hó 3-án fényesen sikerült. A terem diszitése méltán dicséri a rendező bizottság izlését és szorgalmas tevékenységét. A város értelmiségi ifjusága közreműködése mellett igen jelentékenyen emelte a fényt és sikert a kir. törvényszék tagjainak s a helybeli várórség részéről a várparancsnok élén számos tisztii egyének megjelenése s tényleges érdeklődése. A bálanyai szerepet Jo k s z m á n Nándor kir. törv. elnök ritka műveltségü és kedves modoru neje az elismerés szép nyilvánulásai közt töltötte be. A polgári kaszinó ezen fényes sikeréhez s ezzel kapcsolatban a város társadalmi viszonyainak jó irányu megszilárdulása reményéhez minden nemes kebel szívesen füzi szerencsekívánatát.

— A Szent-László-Társulat alapítványi tőkéjének jelenlegi állása: készpénzben 18,200 frt 42 kr, értékpapirokban 21,700 frt.

A Szent István-Társulat 1880 egész évi forgalma következő adatokat tünteti föl: eladatott 487,930 példány könyv, 16,000 drb. szent kép, 22,000 drb. egyéb nyomtatvány; készpénzben bejött 61,884 frt 74 kr.

— Időjárásunk. Néhány nap óta lanyha légmérséklet mellett a hó oladásnak indult s l a s s a n k i n t apadnak a fölhalmozott hótömegek. Ezen körülmény azért érdemel figyelmet, mert a gazda emberek nagyon tartottak attól, hogy ha hirteleni oladás áll be, az árvíz rombolásai kikerülhetlenek lesznek. Így már talán megszünik az e miatti félelem, ha tartós esőzés nem következik be.

— A magyar tudom. akadémia vagyona jelenleg 1,783,653 frtot képvisel. A folyó 1881. évre megállapított költségvetésben bevételül 114,118 frt, kiadásul 113,415 frt van előirányozva.

— Bekötési táblák a „Közművelődés“ 1880-ik évfolyamához társulatunk n. t. tagjai és e lap előfizetőinek rendelkezésére állanak s Klüger Bernát könyvkereskedő urnál Gyulafehérvárrt kaphatók. Az elegáns és műzléssel készített, dusan aranyzott s bármely salon-asztalon illő helyet foglalható bekötési tábláknak ára bérmentesen küldve csak 1 frt.

K i a d j a: Az erdélyi rom. kath. irodalmi társulat. S z e r k e s z t ő - b i z o t t s á g. Felelős szerkesztő: BIRÓ BÉLA
Szerkesztőtársak. BALOGH IGNÁCZ, CSERNI BÉLA, CSISZÉR JÁNOS, P r. TÓDOR JÓZSEF.

Nyomatott a püsp. lyc. gyorssajtóján Gyulafehérvárrt. (Klüger B.-nál.)